

דף נב

הערות ובאורים בפשט

'כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא..' – כלומר, זה הגלילי היה אמורא (מתורגמן) של רב חסדא, ורב חסדא היה דורש לו פסוקים של מוסר, לפי שהיו בדורו פרנסים שלא היו מנהיגים את העם כהוגן. וזה האמורא היה משמיע לרבים, והוסיף האמורא משלו בעת הדרשה משל זה. (רבנו יהונתן מלוניל)

(ומצינו ממש כלשון זו בשבת לא: 'כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא, אמר הקב"ה, רביעית דם נתתי בכם...') וכן שם פת. וכן לשון דומה ביחס למתורגמן לדורש – עירובין טז: 'אוקים ר"נ אמורא עליה ודרש...'. וכן שם קד. תענית ה. גטין מג. ב"ב קכו. סנהדרין מד. זבחים צד: חולין ק. גדה סח. וכדומה בסנהדרין ז: 'א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא, קם, גחין עליה...!'

ומשמעות הביטוי בכל אלו כמו 'עליו מטה מנשה' – בסמוך, ועל ידו.

ועוד נמצא בלשון ר"ל הביטוי 'עליו' במשמעות: בעבור, בשביל, בגלל – ע' נזיר כג: 'ונפלו עליו'. ועתוס' יומא מג. (ד"ה הכל) ש'ונתן עליו מים חיים' – פירוש: בשבילו. וכן גרסת הרא"ש במשנה כתובות קט. 'אבא פסק עלי' – בשבילי. אף כאן, דרש האמורא בעבור החכם).

'כסוה הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כסוה – השני חייב' – רש"י פרש, כגון שהתליע
ונשבר הכיסוי. ויש מקום לדייק, שאילו אדם אחר גילהו, אין לחייב את בעלי הבור, הגם שנודע להם על גילוי, אלא את זה הפותח. ואכן כך כתב הר"ד בפסקיו, אלא שחילק בדבר; שאם אין ידוע מי גילהו, מתחייב בעל הבור, שכל עוד לא נטמם הבור – לא נסתלקו מעשיו. ורק אם ידוע מי פתח – חייב הפותח.

(ואין לדייק מרש"י שחולק, מדלא כתב אופן זה, שיש לומר שנקט מלתא דפסיקא, שבגילהו אדם תלוי הדבר אם זוהה אם לאו. וע' פני יהושע שצידד שמוטל עליו ללכת תמיד אל הבור לבדוק אם לא הוסר כיסויו ע"י מאן דהו. וע' ברש"י ותוס' לעיל ט: גבי 'בור דרכו לנתורי').

וע"ע ב'ברכת שמואל' – כג; חידושי ושיעורי ר' ברוך בער – טז).

'וראשון עד אימת מיפטר? ... בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו' –
לא דנו בשאלה זו אלא בכגון משנתנו, שכיסוהו כראוי והתליע אחר כך, אבל בור שהניחו מגולה – פושע הוא, ולא לתר חייב בנזקיו. (עפ"י הרמ"ה; טשו"ע חו"מ תי, כח ובהגר"א שם. וע"ע בפנ"י).

(א). חפר בתוך רשותו, ואח"כ הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו – האם נותנים לו שהות זו – דן בזה החו"א ב"ק ה,א ולא הכריע. ע"ש.

ב. משמע לכאורה מסתימת הדברים, שאין חילוק בין החופר ברשותו לחופר בה"ר שהוא פושע בחפירתו שם (גם אם מכסוהו, שהרי מקלקל את ה"ר), שאם כסוהו ואח"כ הוסר הכיסוי באונס – פטור, כל שלא הודיעוהו ולא סיפק בידו לכרות ארזים וכו'. וצ"ב בסברת הדבר, הלא תחילתו בפשיעה, ולולא שהיה חופר לא היה מזיק. וכן צ"ב בכל הנך דפטרינן להלן, בהתליע ובראוי לשוורים ולא לגמלים וכו'.

(ע"ב) 'זאי דלא שכיחי גמלים פשיטא, אנוס הוא? ... לעולם כראוי לשוורים וכראוי לגמלים,

ודקא קשיא לך היכי נפול, א"ר יצחק בר בר חנה: שהתליע מתוכו' – ואין להקשות כדלעיל: 'פשיטא, אנוס הוא?' – דמהו דתימא איבעי ליה למיזל ומנקש עליה, כמו שאמרו להלן. (וצריך ליתן טעם לחלק בין התלעה לאי-שכיחות גמלים, שלזה היה ס"ד לחוש ולבדוק, ולזה פשיטא שא"צ לחוש).

'איכא דאמרי הא נמי ודאי לא איבעיא לן דכיון דאתיין לפרקים – פושע הוא... כי איבעי לן... ושכיחי גמלים והתליע מתוכו, מהו... – 'שכיחי' לאו דוקא, שהוא הדין לפרקים, שנחשב כפשיעה לפי לישנא בתרא, אלא הכוונה רק לאפוקי לא שכיחי כלל. (מהרש"א). ויש אומרים שהבעיא רק בשכיחי – ע' בפרוש השני שבתוס'. (וע' בתוס' רבנו פרץ. ולפי המסקנא אין חילוק, שלעולם פטור, אף בשכיחי גמלים).

'תא שמע נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן... פקח ומהלך ביום פטור. ואמאי, נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח? אלא לאו שמע מיניה לא אמרינן מגו' – הראשונים הסבירו בדרכים שונות, מהי ראית הגמרא משור פקח, הלא שם סיבת הפטור משום שהשור הזיק את עצמו, ואינו דומה לנידון שאנו דנים עליו. וע' בתוס' ובספר המאור, ועוד. והרמב"ן (במלחמות ה') כתב לפרש, שאין פשיעת השור הפקח מהוה טיעון לפטור את המזיק, שאין לומר 'איהו דאזיק אנפשיה' אלא באדם. (ומה שאמרו (לעיל מז) 'וזה לה שלא תאכל' – שאני, שמעשה הנזק עצמו עשה השור, ואינו דומה לנפילה לבור – עפ"י ההשלמה). ומה שפטרו חכמים בשור פקח – משום שאומר בעל הבור, לא פשעתי כלפי שור כזה, כיון שאין דרך שור פקח להפיל עצמו, לא עלה על דעתי שיפול. אבל אם היה פושע לגבי אותו השור – היה חייב, אע"פ שהשור לא עיין. (וע' בלשון הרמב"ם – נזקי ממון יב, טז; דברות משה לב, ג; חו"א ב"ק ת, ת. וע"ע בחדושי ר' מאיר שמחה – הסבר נוסף).

ענינים וטעמים

'כי יכרה איש בור' – מובא בספר הוזהר (נשא), שעל ידי חטא נפתח 'בור' ו'מזיק' לרבים. ויש לפרש עפ"י את הכתוב 'בעל הבור ישלם, כסף – ישיב' – היינו תשובה. כסף – לשון בושה וחרפה, וגם מלשון כיסופין, כלומר: תשובה מאהבה. ודרשו חז"ל 'ישיב' – לרבות שוה כסף ככסף, כי ישנן מצוות גדולות שאף על פי שאינן נעשות בדחילו ורחימו כראוי, ניתן לתקן בהן את החטא. וזהו 'שוה כסף – ככסף'. 'זהמת יהיה לו' – שעל ידי התשובה, נעשין העוונות לזכויות. (עפ"י שפת אמת – לקוטים, משפטים)

דף נג

ציונים וראשי פרקים, לעיון

'אמר רב: לפניו – לפניו ממש, לאחרי – אחרי ממש, וזה וזה בבור... ושמואל אמר: בבור בין מלפניו בין מלאחרי חייב... כגון דנתקל בבור ונפל לאחורי הבור' – בטעמו של הפטור ב'נתקל בבור ונפל לאחורי הבור', נאמרו כמה פירושים; –